

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

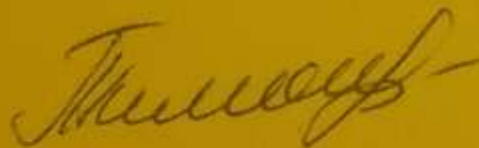
ТИМОЩУК Олена Олексіївна

УДК 378.016:811.111

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Романовський Олександр Георгійович,
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»,
завідувач кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
ім. акад. І. А. Зязюна.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Глазкова Ірина Яківна,
Бердянський державний педагогічний університет,
професор кафедри іноземних мов
та методики викладання;

кандидат педагогічних наук
Таможська Ірина Володимирівна,
Харківський державний автотранспортний коледж,
викладач української мови та літератури.

Захист відбудеться 13 лютого 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Алчевських, 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. 214-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий 11 січня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Штефан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах євроінтеграційних процесів, що характеризують нинішній етап розвитку України, неабияк зростає роль і значення володіння громадянами однією або кількома іноземними мовами. Закономірно, що означена тенденція зумовлює й пріоритетні завдання професійної підготовки майбутніх інженерів, зокрема й фахівців машинобудівної галузі. Одним із таких завдань є формування культури іншомовного професійного спілкування. На цьому акцентують увагу програмні вітчизняні (Закон України «Про вищу освіту» (2017); Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2013), Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» (2015) та ін.) та міжнародні (Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО-2011); Брюгське комюніке щодо зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти та навчання на 2011–2020 рр. (2010) та ін.) документи.

Необхідність володіння інженерами машинобудівної галузі відповідною культурою зумовлена збільшенням в Україні кількості закордонних виробників, спільних підприємств, транснаціональних корпорацій, що передбачає професійне спілкування із закордонними колегами, використання в роботі проектно-конструкторської документації, нормативно-правових актів, матеріалів науково-технічних статей іноземною мовою. Іншомовне професійне спілкування сприяє розширенню наукових зв'язків, установленню плідних професійних контактів та обміну інформацією, гідному представленню світовій громадськості досягнень України в галузі науки й техніки загалом (Н. Кіш). Тому необхідно, щоб майбутні фахівці оволоділи культурою такого спілкування, що передбачає не тільки знання іноземної мови, правил професійного спілкування, але й уміння керувати своїм емоційним станом, впливати на партнера, забезпечуючи досягнення успіху в комунікації.

Результати пілотного дослідження, у якому взяли участь 327 студентів і 115 викладачів, свідчать, що майже половина студентів чітко не усвідомлює ролі іншомовної комунікації в професійній діяльності, а в 74,9 % майбутніх фахівців машинобудівної галузі вміння іншомовного професійного спілкування не сформовані на достатньому рівні. Водночас встановлено, що значна кількість викладачів (73 %) приділяють недостатньо уваги формуванню культури іншомовного професійного спілкування студентів. Наведені факти увиразнюють актуальність порушеної проблеми.

У психолого-педагогічній науці багато зроблено для обґрунтування загальних засад іншомовної комунікативної підготовки майбутніх інженерів, зокрема й машинобудівної галузі. Так, проблеми іншомовної комунікативної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей, формування готовності студентів до іншомовного спілкування досліджували М. Галицька, Л. Гапоненко, І. Глазкова, М. Дементьєва, О. Тинкалюк та інші науковці. Окремі аспекти формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців досліджено в працях М. Бабинець, В. Борщовецької, Т. Брик, Ю. Гапона, Р. Гришкової, Н. Дрaб, О. Канюк, І. Козубовської, Н. Микитенко, Л. Морської, О. Савченко, І. Таможської та інших учених.

Культурологічні аспекти розвитку іншомовної комунікативної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й фахівців технічної галузі, розглянуто в дослідженнях Б. Бориско, О. Дьоміної, Г. Іванишина, І. Іванової, М. Котляр, І. Кухти, О. Можаровської, В. Панченко, Н. Сасенко, С. Строкова та інших учених. Формування культури професійного спілкування фахівців різних сфер досліджують А. Бичок, В. Лівенцова, І. Радомський, М. Черезова, І. Ярощук та інші вчені. Різні аспекти формування культури іншомовного професійного спілкування фахівців інженерних спеціальностей стали предметом наукових досліджень К. Бікадірова, М. Гордієнко, Н. Кіш, Н. Макоєд, Т. Рукас, Г. Сукачова та інших науковців.

Аналіз наукових праць з означеної проблеми дає підстави для висновку про те, що на сьогодні науковцями зроблено чимало у сфері дослідження різних аспектів відповідної проблематики. Поряд із цим доводиться констатувати, що проблемі визначення й реалізації педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі до цього часу не було приділено належної уваги, що й переконує в необхідності спеціального її дослідження.

Актуальність вивчення зазначеної проблеми посилюють і виявлені під час дослідження *суперечності*, що є в педагогічній теорії та практиці сучасних технічних закладів вищої освіти, зокрема:

- між об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях машинобудівної галузі, які володіють культурою іншомовного професійного спілкування, і недостатнім рівнем її сформованості у випускників технічних вишів;
- між визнанням значущості оволодіння майбутніми фахівцями машинобудівної галузі культурою іншомовного професійного спілкування для підвищення якості їхньої професійної підготовки й недостатньою розробленістю теоретичних аспектів зазначеної проблеми в педагогіці й психології вищої школи;
- між потребою формування культури іншомовного професійного спілкування в майбутніх фахівців машинобудівної галузі та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу під час професійної підготовки студентів у вищому технічному закладі освіти.

Актуальність, недостатнє теоретичне вивчення проблеми та необхідність подолання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою госпдогвірної теми кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка Івана Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» – «Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі» (0118U002397). Тему дослідження затверджено вченою радою факультету Інформатики і управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол № 3 від 20 листопада 2012 року) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології України (протокол № 4 від 23 квітня 2013 року).

Мета дослідження – визначити вплив експериментально перевіреного навчально-методичного забезпечення науково обґрунтованих педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі на рівень сформованості відповідної культури.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

1. З'ясувати суть культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

2. Визначити зміст структурних компонентів культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі, розробити й експериментально перевірити ефективність їх навчально-методичного забезпечення.

4. Уточнити критерії та показники рівня сформованості культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

Об'єкт дослідження – процес формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі у вищому закладі освіти.

Предмет дослідження – навчально-методичне забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

У процесі дослідження зроблено **припущення** про те, що ефективність процесу формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі підвищиться за таких педагогічних умов: 1) стимулювання студентів до оволодіння культурою іншомовного професійного спілкування як важливого складника професіоналізму сучасного інженера; 2) створення з урахуванням культурологічного, компетентнісного, системного, комунікативного, контекстного, особистісно-діяльнісного й деонтологічного підходів сприятливого іншомовного освітнього середовища, яке надає можливості для іншомовної взаємодії студентів у різних видах професійної підготовки з метою оволодіння ними компетенціями (знаннями, уміннями, навичками) та особистісними якостями, необхідними їм як носіям культури іншомовного професійного спілкування.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичних*: аналіз, узагальнення, систематизація філософських, психолого-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних авторів із порушеної проблеми з метою визначення суті основних понять дослідження, обґрунтування педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі й уточнення критеріїв і показників сформованості досліджуваної якості студентів;

- *емпіричних*: діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, контрольні роботи, тестування), обсерваційні (пряме, побічне, включене спостереження, ретроспективний аналіз власної педагогічної практики), прогностичні (експертні

оцінки, узагальнення незалежних характеристик), праксиметричні (аналіз продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, аналіз передового педагогічного досвіду); педагогічний експеримент для виявлення ефективності навчально-методичного забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі;

- *статистичних*: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі (стимулювання студентів до оволодіння культурою іншомовного професійного спілкування як важливого складника професіоналізму сучасного фахівця машинобудівної галузі; створення з урахуванням культурологічного, компетентнісного, системного, комунікативного, контекстного, особистісно-діяльнісного й деонтологічного підходів сприятливого іншомовного освітнього середовища, яке надає можливості для іншомовної взаємодії студентів у різних видах професійної підготовки з метою оволодіння ними компетенціями (знаннями, вміннями, навичками) та особистісними якостями, необхідними їм як носіям культури іншомовного професійного спілкування) та експериментально перевірено ефективність їх навчально-методичного забезпечення;

- *уточнено*: 1) суть поняття «культура іншомовного професійного спілкування» майбутнього фахівця машинобудівної галузі визначено як інтегративну динамічну структурно-рівневу характеристику його особистості, що відображає його готовність до всебічної взаємодії з іноземними діловими партнерами для вирішення організаційно-виробничих проблем в усній, письмовій і комбінованій формах на основі володіння мовною специфікою, національними комунікативними правилами, культурними традиціями країн, володіння особистісними діловими якостями; 2) зміст структурних компонентів культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі (мотиваційно-професійного; особистісного; когнітивно-лінгвістичного; діялісно-поведінкового); 3) критерії (мотиваційно-особистісний; когнітивно-мовленнєвий; процесуально-рефлексивний) та відповідні показники рівня сформованості культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі;

- *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо заходів стимулювання студентів до оволодіння культурою іншомовного професійного спілкування; форми й методи формування відповідної культури в майбутніх фахівців (вправи, тренінги, завдання-ситуації, педагогічні програмні засоби тощо).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні й апробуванні навчально-методичного забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі, зокрема: авторського інтегрованого спецкурсу «Культура іншомовного професійного спілкування»; методичних рекомендацій для студентів із

розвитку навичок аудіювання англійською мовою, а також системи професійно й комунікативно орієнтованих навчальних завдань, проблемних та інтерактивних завдань-ситуацій і вправ, які спрямовані на оволодіння культурою іншомовного професійного спілкування.

Матеріали дослідження *впроваджено* в освітній процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт про впровадження № 66-02-301/42 від 22.06.2018); Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (акт про впровадження № 1639/73 від 19.06.2018); Запорізького національного технічного університету (акт про впровадження № 524/67 від 16.04.2018).

Теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями *можуть* *послугуватися* викладачі під час проведення аудиторних і позааудиторних занять для підготовки студентів до іншомовного професійного спілкування, розробки навчальних програм, створення навчальних посібників; студенти в процесі написання курсових, дипломних, магістерських робіт. Матеріали дослідження *доцільно використовувати* в процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Експериментально перевірене науково-методичне забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі можна адаптувати до іншомовної професійної підготовки студентів інших технічних спеціальностей.

Особистий внесок здобувача в праці, опублікованої в співавторстві [9], полягає в науковому обґрунтуванні педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікацію матеріалів дисертації, а також під час виступів на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, а саме: «Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика» (Полтава, 2007), «Принципи інтеграції кредитно-модульної та мультимедійних технологій навчання в умовах входження вищої школи України до європейського освітнього простору» (Харків, 2008), «Мова у професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (Харків, 2009), «Стан, досягнення та перспективи вдосконалення підготовки фахівців автомобільної галузі України» (Харків, 2009), «Мова у професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (Харків, 2010), «Актуальні проблеми гуманітарної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України в світлі реалізації принципів і завдань Болонського процесу» (Харків, 2010), «Innovative Technologies and Perspectives of Transport, Automobile and Road-Building Industries» (Харків, 2011), «Проблеми інтеграції національних закладів вищої освіти до Європейського освітнього середовища» (Харків, 2012), «Сучасна післядипломна освіта: Традиції та інновації» (Київ, 2012), «Переяславська рада: її історичне значення та перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації» (Харків, 2012), «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (Харків, 2015), «Internationalisation et professionnalisation de l'enseignement supérieur: état de lieux et perspectives» (Кишинів, 2015), «Развитие личности в образовательном и профессиональном пространстве» (Белгород, 2015), «Kluczowe aspekty naukowej działalności» (Пшемишль, 2018),

«Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів» (Харків, 2018).

Основні положення та результати дослідження були обговорювані на засіданнях кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна, звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (2012–2018 р.).

Публікації. Основні положення дослідження відображені у 20 публікаціях (19 одноосібних), із них: 7 – статті в провідних наукових фахових, міжнародних періодичних і наукометричних виданнях, 2 – статті в інших виданнях, 11 – тези доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У тексті міститься 23 таблиці (на 10 сторінках), 3 рисунки (на 3 сторінках), 2 формули, 21 додаток (на 60 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 306 сторінок (обсяг основного тексту – 182 сторінки). Список використаних джерел містить 521 найменування, із них 44 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні питання формування культури іншомовного професійного спілкування студентів вищих технічних закладів освіти»** на основі вивчення сучасних наукових праць розкрито суть і зміст структурних компонентів культури професійного іншомовного спілкування сучасного фахівця технічної галузі, науково обґрунтовано педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

На основі вивчення наукових праць (М. Галицька, М. Дементьєва, Н. Кіш, О. Можаровська, О. Тинкалюк та інші науковці) доведено, що професійна підготовка сучасних фахівців технічної галузі передбачає не тільки оволодіння знаннями та вміннями в галузі реалізації інженерних функцій під час розробки, упровадження й експлуатації виробничих об'єктів, але й опанування культурою міжкультурного професійного спілкування в іншомовному середовищі. Сформованість культури іншомовного професійного спілкування в майбутніх фахівців, зокрема й фахівців машинобудівної галузі, забезпечує ефективність партнерського співробітництва, продуктивність взаємовідносин із зарубіжними колегами в процесі професійної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що на сьогодні є різні підходи до розуміння суті професійного спілкування. Це зумовлено складністю та неоднозначністю відповідного феномена. На основі вивчення наукових праць із досліджуваної проблеми *професійне спілкування* в дисертації визначено як активну,

зумовлену потребами спільної діяльності взаємодію, спрямовану на встановлення й розвиток професійних контактів, виконання функціональних обов'язків.

Аналіз наукових праць (С. Амеліна, Н. Волкова, В. Грехнев, О. Донченко, Н. Кіш, Н. Логутіна, В. Полторацька та інші), присвячених проблемам культури спілкування, та вивчення практичного досвіду в цій сфері дали можливість уточнити зміст поняття «*культура іншомовного професійного спілкування*» (далі – культура ІПС) як системи комунікативних норм, умінь і прийомів, яка реалізується в процесі іншомовної міжсуб'єктної взаємодії фахівця з іноземними партнерами.

Культуру ІПС майбутнього інженера машинобудівної галузі визначено як інтегративну динамічну структурно-рівневу характеристику його особистості, що відображає його готовність до всебічної взаємодії з іноземними діловими партнерами для вирішення організаційно-виробничих проблем в усній, письмовій і комбінованій формах на основі володіння мовною специфікою, національними комунікативними правилами, культурними традиціями країн, особистісними діловими якостями.

З'ясовано, що культура ІПС передбачає адекватне сприйняття й розуміння поведінки партнерів по спілкуванню, обмін інформацією, вироблення ефективної стратегії взаємодії. Мову ІПС розглянуто як лінгвістично організовану підсистему тієї мови, яка використовується представниками певної галузі для іншомовного спілкування в ситуаціях, що безпосередньо пов'язані з професійними аспектами трудової діяльності (Н. Логутіна).

На підставі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми (О. Ігнатюк, Н. Кіш, О. Романовський, І. Таможська та інші) *структуру* культури ІПС фахівців машинобудівної галузі представлено як сукупність мотиваційно-професійного, особистісного, когнітивно-лінгвістичного та діяльнісно-поведінкового компонентів, які відбивають розмаїття зовнішніх і внутрішніх зв'язків і відносин, ціннісних орієнтацій, способів ІПС, що характеризують професійну зрілість і комунікативну компетентність фахівця.

Мотиваційно-професійний компонент містить у собі професійну спрямованість майбутнього фахівця на оволодіння культурою ІПС: професійно-пізнавальний інтерес, ціннісне ставлення до іншомовної професійної підготовки, прагнення опанувати культуру ІПС, інтерес до вивчення іноземної мови, наявність внутрішніх стимулів до самостійної іншомовної пізнавальної діяльності професійного характеру, прагнення до підвищення рівня іншомовної підготовки за професійним спрямуванням.

Особистісний компонент презентовано особистісними якостями, які сприяють успішному формуванню культури ІПС у майбутніх фахівців машинобудівної галузі: комунікабельність, доброзичливість, відповідальність, тактовність, толерантність, чесність, гідність, емоційна стійкість, конфліктостійкість, почуття гумору тощо.

Когнітивно-лінгвістичний компонент культури ІПС майбутнього фахівця машинобудівної галузі передбачає сформованість сукупності знань з іноземної мови, основ культури спілкування, педагогіки й психології спілкування, а також обізнаність із питань соціокультурної специфіки країни/країн мови, що вивчається, та особливостей машинобудівної галузі зарубіжжя. Ці знання є основою для

формування компетенцій (умінь), що утворюють *діяльнісно-поведінковий компонент культури ІПС* майбутнього інженера машинобудівної галузі.

Аналіз праць учених (Н. Волкова, В. Михайлюк, О. Попова, І. Радомський, О. Рембач, І. Таможська та інші) дав можливість виділити сукупність практичних компетенцій (групи вмінь), що характеризують фахівця, який володіє культурою ІПС:

- лінгво-інформаційна компетенція – уміння чітко, зрозуміло й грамотно висловлювати думки й почуття, володіння лексичним складом іноземної мови, культурою іншомовного мовлення, вербальними та невербальними засобами обміну інформацією з іноземними партнерами, здатність використовувати засоби сучасних ІКТ;
- презентаційно-комунікативна компетенція – уміння самопрезентації; міжособистісного спілкування, здатність вибудовувати стосунки з іноземними діловими партнерами, домагатися ефективної взаємодії на основі спільних інтересів, відкрито демонструвати, добирати переконливі аргументи на користь своєї позиції й тактовно її відстоювати;
- інтелектуально-прогностична компетенція – уміння критично аналізувати, систематизувати, класифікувати, узагальнювати інформацію, давати їй оцінку, за небагатьма ознаками передбачати розвиток комунікації, бачити варіанти комунікативної взаємодії;
- емпатійно-перцептивна компетенція – уміння адекватно, неупереджено й точно сприймати особистісні властивості та поведінку ділових партнерів, правильно розуміти їхні мотиви й переживання;
- емоційно-регулятивна компетенція – уміння стримувати прояви негативних емоцій щодо суб'єкта взаємодії, здійснювати саморегуляцію, запобігати конфліктам та вирішувати їх у разі виникнення, здійснювати самоконтроль своєї поведінки з позиції етичних норм ІПС й за необхідності своєчасно вносити до неї корективи, здатність налаштуватися на позитивне сприйняття й прийняття чужих ідей, поглядів, цінностей, які суттєво відрізняються від власних переконань;
- рефлексивно-коригувальна компетенція – уміння адекватно оцінювати наявну ситуацію ІПС й самовизначитися в ній, гнучко реагувати на будь-які її зміни, проводити самоаналіз, самооцінювання, здатність до розвитку власного творчого потенціалу та готовність застосовувати додаткові ресурси в процесі професійної іншомовної підготовки.

Як доведено вченими-психологами (І. Зимня, Д. Кікнадзе, В. Ковальов, О. Леонт'єв, А. Маркова та інші), успішність формування будь-якої особистісної якості, зокрема й професійної, визначається мотиваційною сферою людини (потребами, інтересами, цінностями, ставленням до діяльності тощо). Утім у процесі пілотного дослідження, у якому взяли участь 327 майбутніх фахівців машинобудівної галузі, було з'ясовано, що 80 % студентів недооцінює значущість культури ІПС у розвитку та становленні власного професіоналізму, її важливість для успішності майбутньої професійної діяльності. Лише 17,4 % майбутніх фахівців постійно цікавляться питаннями пошуку резервів удосконалення культури ІПС.

Професійно-пізнавальні потреби, позитивна мотивація зазвичай не виникають

самі по собі (Ю. Кулюткін, І. Лернер, О. Леонтєв, В. Лозова, А. Маркова, П. Якобсон та інші). Для цього потрібне цілеспрямоване педагогічне стимулювання діяльності студентів у процесі професійної підготовки, яке б сприяло позитивно-активному ставленню майбутніх фахівців до оволодіння культурою ІПС.

Наведені положення дали підстави для визначення *першої умови формування культури ІПС у майбутніх фахівців машинобудівної галузі*: стимулювання студентів до оволодіння культурою ІПС як важливим складником професіоналізму сучасного інженера.

У процесі наукового пошуку було з'ясовано, що оптимальному перебігу процесу формування культури ІПС майбутніх фахівців машинобудівної галузі сприяє педагогічно доцільно організоване *іншомовне освітнє середовище закладу вищої освіти*, яке в роботі схарактеризоване як сукупність матеріального забезпечення та факторів, відносин, що створюють можливості для формування всіх компонентів культури ІПС студентів.

Особливості *іншомовного освітнього середовища технічного закладу вищої освіти* зумовлені його пріоритетними завданнями: удосконалення іншомовної підготовки майбутніх інженерів, підготовка їх до іншомовної ділової взаємодії, розвиток їхніх особистісних і професійних якостей, необхідних їм як носіям культури ІПС. У *структурі* іншомовного освітнього середовища виокремлено *такі складники*: організаційно-управлінський, особистісно-психологічний, змістово-технологічний, просторово-предметний, соціокультурний, комунікативний.

Цілеспрямовано змінюючи ресурси освітнього середовища, педагоги можуть здійснювати опосередкований вплив на всі складові освітнього процесу, зокрема й на його результат. Тож створення сприятливого іншомовного освітнього середовища дає можливість позитивно впливати на досягнення високого рівня культури ІПС майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

Обґрунтування другої умови формування культури ІПС у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців машинобудівної галузі було визначене такими теоретичними положеннями: будь-які форми спілкування є специфічними формами спільної діяльності (Г. Андреева); спілкування як особливий вид людської активності визначає те, що в ньому реалізуються стосунки «суб'єкт – суб'єкт» або «суб'єкти – суб'єкти» (Б. Ломов); якості особистості формуються в колективній діяльності на основі спілкування (А. Щербаков); навчання, засноване на спілкуванні, де майбутній фахівець виступає як активний суб'єкт у процесі комунікації, потребує його організації на основі безпосередньої взаємодії між учасниками навчального процесу (Х. Лійметс); основним методом навчального спілкування, у тому числі ІПС, є «ситуації спільної продуктивної діяльності» (В. Ляудіс).

Наведені положення стали підставами для висновку про те, що в процесі формування культури ІПС студентів украй важливим є створення в освітньому середовищі технічного закладу вищої освіти *ситуацій взаємодії*, які дають можливість майбутнім фахівцям швидко досягати взаєморозуміння, відчувати себе рівноправними учасниками професійного діалогу, мати змогу висловлювати свої думки за допомогою засобів мови. Крім того, за умови застосування іншомовної діалогічної взаємодії відбувається активне формування техніки вербального та

невербального спілкування, яка посідає важливе місце в ІПС, оскільки розвиває комунікативні якості мовлення (правильність, чистота, точність, багатство та різноманітність лексики, образність, виразність, дохідливість, стислість) тощо.

Відповідно до цих положень було сформульовано й обґрунтовано *другу умову формування культури ІПС в майбутніх фахівців машинобудівної галузі*: створення з урахуванням культурологічного, компетентнісного, системного, комунікативного, контекстного, особистісно-діяльнісного й деонтологічного підходів сприятливого освітнього середовища, яке надає можливості для іншомовної взаємодії студентів у різних видах професійної підготовки з метою оволодіння ними компетенціями (знаннями, вміннями, навичками) та особистісними якостями, необхідними їм як носіям культури ІПС.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка навчально-методичного забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі»** розкрито загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, уточнення критеріїв і показників рівнів сформованості культури ІПС студентів, схарактеризовано реалізацію навчально-методичного забезпечення педагогічних умов формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі в процесі їхньої професійної підготовки, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. В експериментальному дослідженні брали участь студенти загальною кількістю 641 особа, із яких було утворено експериментальну групу ЕГ (320 осіб) і контрольну групу КГ (321 особа).

Головною метою *констатувального етапу експерименту* було з'ясування на основі комплексної діагностики вхідного рівня сформованості культури ІПС студентів експериментальної і контрольної груп, що потребувало уточнення критеріїв і показників рівнів сформованості досліджуваної якості, які наведено в табл. 1.

Із метою отримання даних про вхідний рівень сформованості ділових якостей студентів і про їхні погляди щодо необхідності оволодіння вміннями ІПС було використано комплекс методів науково-педагогічного дослідження, а також різних діагностичних методик (їх представлено в додатках дисертації).

На констатувальному етапі експерименту було проведено діагностування студентів експериментальної та контрольної груп згідно з означеними критеріями. Отримані дані дали підстави для висновку, що більшість студентів (86,7 %) мають низький рівень культури ІПС. Високого рівня культури ІПС у студентів зафіксовано не було.

Із метою реалізації *першої з визначених умов*, якою передбачалося стимулювання професійної мотивації студентів до оволодіння культурою ІПС як важливого складника професіоналізму сучасного інженера, було проведено систему заходів роз'яснювально-інформаційного характеру, спрямованих на забезпечення

усвідомлення майбутніми фахівцями машинобудівної галузі значущості оволодіння культурою ІПС. До цієї роботи були залучені викладачі іноземної мови, викладачі фахових дисциплін, куратори академічних груп. Таку роботу проводили під час лекційних і семінарських занять, на кураторських годинах тощо.

Для стимулювання позитивної мотивації професійної підготовки студентів було запроваджено форми роботи, що передбачають безпосереднє ознайомлення з реальним виробництвом, особливостями професійної діяльності сучасного інженера (екскурсії на такі підприємства, як: Публічне акціонерне товариство «Турбоатом», Державне підприємство «Завод імені Малишева», Приватне акціонерне товариство «Харківський тракторний завод» та інші). Також позитивний ефект мали зустрічі з випускниками, які набули професійного досвіду й наводили переконливі докази необхідності оволодіння студентами культурою ІПС як запоруки конкурентоспроможності в майбутній професії, розкривали значущість ділової взаємодії із зарубіжними партнерами в сучасних ринкових відносинах тощо. Крім того, було проведено цикл комунікативних заходів, під час яких обговорювалися питання значущості культури ІПС для сучасного фахівця (бесіди «Міжнародні зв'язки нашого закладу освіти», «Чи важливо для сучасного інженера знання іноземної мови?», дискусія «Чи може сучасний інженер досягти успіху в професійній діяльності без оволодіння культурою ІПС?» тощо).

Для стимулювання професійно-пізнавальних інтересів студентів було збагачено зміст навчання іноземної мови (за професійним спрямуванням) відомостями з історії техніки, автомобільної промисловості, машинобудування як у контексті суспільного розвитку країн, мова яких вивчається (Велика Британія, Німеччина, США та ін.), так і у зв'язку з персоналіями (постаті видатних винахідників, промисловців), інформацією, де і як навчаються студенти інженерного фаху, відомостями про специфіку професійної діяльності фахівців машинобудівної галузі в зарубіжних країнах тощо. Для кураторських годин студенти готували «віртуальні подорожі» в зарубіжні країни, що давало їм можливість ознайомитися з культурою цих країн, з'ясувати особливості ментальності їх громадян, які необхідно враховувати під час взаємодії з зарубіжними діловими партнерами, під час переговорних процесів, укладення контрактів тощо. Зазначені заходи, суттєво впливаючи на емоційно-почуттєву сферу студентів, стимулювали їхню позитивну мотивацію до оволодіння культурою ІПС.

Оскільки значна кількість випускників шкіл, які вступають до закладів вищої освіти, мають досить низький рівень іншомовної підготовки, що викликає значні труднощі в навчанні іноземної мови і, як наслідок, знижує мотивацію до оволодіння культурою ІПС, під час експериментальної роботи було забезпечено індивідуальний педагогічний супровід студентів. Ефективною формою роботи стали індивідуальні консультації, які допомагали підвищувати самооцінку студентів, спонукали до іншомовної підготовки, формували в студентів уявлення про сучасного професіонала, який може вільно взаємодіяти із зарубіжними партнерами тощо. Потужним педагогічним засобом стимулювання позитивної мотивації студентів було забезпечення успішності навчально-пізнавальної діяльності шляхом застосування завдань різнорівневої складності, проблемності.

Важливе місце на заняттях було відведено проведенню тренінгів (тренінг іншомовного спілкування, тренінг мотивації досягнення успіху, імідж-тренінг), під час яких студенти мали змогу формувати культуру професійного спілкування загалом і культуру ІПС зокрема. Під час таких занять особлива увага була спрямована на корекцію й розвиток мотиваційних, поведінкових установок. Це сприяло зміцненню в студентів віри в себе, свої можливості.

Результати реалізації першої з визначених умов формування в майбутніх фахівців машинобудівної галузі культури ІПС виявились у поінформованості студентів щодо необхідності оволодіння відповідною культурою, що передбачає засвоєння різноманітних засобів іншомовної ділової взаємодії, опанування лінгвістичних і стилістичних ресурсів іноземної мови, вироблення індивідуального стилю спілкування, прагнення до самоосвіти для вдосконалення іншомовної професійної підготовки тощо.

Реалізація *другої з визначених умов* передбачала створення сприятливого іншомовного освітнього середовища в закладі вищої освіти.

У межах змістово-технологічного складника іншомовного освітнього середовища особлива увага була приділена відбору форм, методів, засобів, спрямованих на формування ІПС студентів, відповідно до принципів пріоритетності кінцевої мети, інтердисциплінарності, інтерактивності, інтенсифікації іншомовної підготовки студентів, їхньої культурної детермінації, урізноманітнення та поєднання педагогічних технологій різних типів і рівнів, рефлексивності діяльності.

Робота з опанування знань і вмінь, що характеризують культуру ІПС студентів, проводилася за такими напрямками: 1) збагачення змісту навчальних дисциплін питаннями, пов'язаними з проблемою оволодіння майбутніми фахівцями культурою ІПС; 2) запровадження авторського інтегрованого спецкурсу «Культура іншомовного професійного спілкування»; 3) стимулювання студентів до іншомовної самоосвіти та участі в різних видах позааудиторної діяльності (клуби, факультативи, окремі позааудиторні заходи).

На аудиторних заняттях широко використовували різнорівневі педагогічні технології навчання іноземних мов з урахуванням специфіки закладу вищої освіти, зокрема галузеві макротехнології навчання іноземних мов, розроблені для навчання майбутніх фахівців технічної, зокрема й машинобудівної галузі (трирівневий навчально-методичний комплекс Tech Talk, навчальні книги English for the Automobile Industry, Professional English in Use, Oxford English for Careers: Engineering та ін.).

Водночас, з огляду на мету й завдання експерименту, під час навчання іноземної мови акцентували увагу на використанні освітніх технологій, які передбачають взаємодію суб'єктів навчального процесу в системі «студент – студент», «студент – група», «викладач – студент – група», а отже, сприяють формуванню культури ІПС майбутніх фахівців (організація педагогічної взаємодії й співпраці, групової роботи, проектного навчання, інтерактивних форм роботи (ігрових, тренінгових, компаративних), ситуаційного аналізу (case-study)).

Крім того, на заняттях з іноземної мови активно використовувались інформаційні освітні технології (ІКТ, мультимедійні, інтернет-технології, WEB-технології, хмарні, телекомунікаційні), за допомогою яких студенти оволодівали

вміннями писемного ІПС (складати ділові листи, факси, створювати візитні картки тощо).

Реалізація другої з визначених умов, яка передбачала створення сприятливого для оволодіння студентами культурою ІПС іншомовного освітнього середовища, була забезпечена шляхом:

- використання, під час аудиторних занять з іноземної мови та спецкурсу, комплексу тренінгових вправ і завдань, які давали можливість студентам формувати вміння встановлювати контакт з іноземними партнерами, створювати сприятливу атмосферу для переговорів, розвивати вміння здійснювати ІПС («Negotiations» («Переговори»), «Speaker» («Оратор»), «Choose phrases to communicate», («Підбір фраз для встановлення контакту»), «Complete the conversation» («Завершити спілкування»), «My experience» («Мій досвід») та ін.);

- створення ситуацій взаємодії (комунікативно-мовленнєвих, презентаційних, інтелектуально-прогностичних, перцептивно-емпатійних, емоційно-регулятивних, креативних, рефлексивних, ситуацій-тренінгів), що були наближені до реальних умов професійної діяльності фахівців машинобудівної галузі й передбачали виявлення студентами якостей, знань і вмінь, які характеризують досліджуваний феномен;

- організації співпраці студентів із фахівцями машинобудівної галузі та викладачами з інших країн, обміну студентами й викладачами за різними міжнародними програмами;

- сприяння участі майбутніх фахівців у різноманітних міжнародних проектах, форумах, акціях, виставках, конференціях, презентаціях доробків;

- стимулювання студентів до участі в різних видах позааудиторної діяльності (клуби, факультативи, окремі позааудиторні заходи).

Просторово-предметний складник іншомовного освітнього середовища був забезпечений (за допомогою керівництва вишу) покращенням матеріально-технічної бази, розширенням комп'ютерного парку, бібліотечних ресурсів, удосконаленням дизайну й обладнання приміщень, лінгафонних кабінетів відповідно до сучасних вимог, створенням додаткових можливостей для оволодіння культурою ІПС, матеріалізованих у технічних і нетехнічних засобах (підручниках, навчальних посібниках, додатковому дидактичному матеріалі, аудіо-, відео- й комп'ютерній техніці тощо).

Ефективності процесу формування культури ІПС майбутніх фахівців машинобудівної галузі сприяла розбудова соціокультурного складника іншомовного освітнього середовища, що давало можливість забезпечити іншомовну взаємодію студентів у різних установах культури (бібліотеки, музеї, театри тощо) та в позааудиторній діяльності (клуби за інтересами, міжнародні центри, центри дозвілля тощо).

На *контрольному* етапі експерименту було проаналізовано й узагальнено результати експериментальної роботи, які відбито в табл. 1.

Таблиця 1

Результати експериментальної роботи (приріст у %)

Критерії й показники сформованості культури ІПС студентів	Групи					
	ЕГ (321 особа)	КГ (320 осіб)				
Мотиваційно-особистісний критерій:						
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівень сформованості професійної спрямованості на іншомовну підготовку</i> (ціннісне ставлення до оволодіння іноземною мовою, усвідомлення важливості іншомовної підготовки для майбутньої професійної діяльності, професійно-пізнавальний інтерес, прагнення до самовдосконалення іншомовної підготовки): <ul style="list-style-type: none"> • високий • середній • низький 	+44,6 -21,1 -23,5	+17,5 -1,9 -15,6				
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>характер ставлення до оволодіння культурою ІПС:</i> <ul style="list-style-type: none"> • позитивно-активне • позитивно-пасивне • індиферентне 	+49,5 -28,5 -21,0	+18,4 -10,9 -7,5				
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівень сформованості професійно-комунікативних якостей, що визначають культуру ІПС</i> (толерантність, тактовність, комунікабельність, імпровізація, здатність до емпатії, емоційна стійкість тощо): <ul style="list-style-type: none"> • високий • середній • низький 	+37,0 -11,6 -25,4	+12,3 +7,9 -20,2				
Когнітивно-мовленнєвий критерій						
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівень професійно спрямованих знань з іноземної мови:</i> <ul style="list-style-type: none"> • високий • середній • низький 	+62,3 +12,7 -75,0	+26,6 +30,0 -56,6				
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівень знань щодо культури професійного спілкування, у тому числі ІПС:</i> <ul style="list-style-type: none"> • високий • середній • низький 	+63,9 +9,3 -73,2	+31,2 +6,9 -38,1				
Процесуально-рефлексивний критерій:						
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівень сформованості практичних компетенцій, що утворюють культуру ІПС:</i> <ul style="list-style-type: none"> • інтелектуально-прогностичні • емпатійно-перцептивні • емоційно-регулятивні • презентаційно-комунікативні • лінгво-інформаційні • рефлексивно-коригувальні 	Група ЕГ			Група КГ		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
	+53,0	-14,4	-38,6	+18,4	+8,1	-26,5
	+29,6	-0,3	-29,3	+19,1	+0,6	-19,7
	+58,6	-18,7	-39,9	+40,7	-13,5	-27,2
	+43,6	+1,0	-44,6	+18,8	+19,4	-38,2
	+56,4	-15,2	-41,2	+28,1	+5,3	-33,4
	+54,5	-12,8	-41,7	+22,5	+10,4	-32,9
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>рівні рефлексивності діяльності в ІПС:</i> <ul style="list-style-type: none"> • високий • середній • низький 				+37,4 +3,7 -41,1	+25,3 +6,9 -32,2	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>самооцінка студентів щодо сформованості в них культури ІПС:</i> <ul style="list-style-type: none"> • адекватна; • завищена; • занижена 				+24,9 -5,6 -19,3	+1,7 +11,2 -12,9	

Дані таблиці дають підстави стверджувати, що за всіма критеріями сформованості культури ІПС в експериментальній групі отримано більш суттєву позитивну динаміку, ніж у контрольній.

Вірогідність результатів експерименту доведена засобами математичної статистики (аналізувалася зміна статистичних характеристик експериментальних і контрольних вибірок за критеріями значущості): $T=64,4 > T_{\text{крит}}$.

Проведене дослідження підтвердило основні положення висунутої гіпотези та дало підстави сформулювати **висновки** відповідно до поставлених завдань.

1. Визначено, що культура ІПС майбутнього інженера машинобудівної галузі – це інтегративна динамічна структурно-рівнева характеристика його особистості, що відображає його готовність до всебічної взаємодії з іноземними діловими партнерами для вирішення організаційно-виробничих проблем в усній, письмовій і комбінованій формах на основі володіння мовною специфікою, національними комунікативними правилами, культурними традиціями країн, особистісними діловими якостями.

2. Визначено зміст структурних компонентів культури ІПС майбутніх фахівців машинобудівної галузі: *мотиваційно-професійного* (професійно-пізнавальний інтерес; ціннісне ставлення до іншомовної професійної підготовки; прагнення опанувати культуру ІПС; інтерес до вивчення іноземної мови; наявність внутрішніх стимулів до самостійної іншомовної пізнавальної діяльності професійного характеру; прагнення до підвищення рівня іншомовної підготовки за професійним спрямуванням), *особистісного* (гуманізм, чесність, гідність, відповідальність, толерантність, тактовність, комунікабельність, доброзичливість, емоційна стійкість, вольові якості, почуття гумору тощо), *когнітивно-лінгвістичного* (знання іноземної мови; основ культури спілкування; психолого-педагогічних засад професійного спілкування), *діяльнісно-поведінкового* (сукупність компетенцій: лінгво-інформаційної; презентаційно-комунікативної; інтелектуально-прогностичної; емпатійно-перцептивної; емоційно-регулятивної; рефлексивно-коригувальної). Опанування змісту структурних компонентів культури ІПС майбутнім фахівцем характеризує його професійну зрілість і комунікативну компетентність.

3. Науково обґрунтовано педагогічні умови формування культури ІПС майбутніх фахівців машинобудівної галузі, що передбачають: стимулювання студентів до оволодіння культурою ІПС як важливого складника професіоналізму сучасного інженера; створення з урахуванням культурологічного, компетентнісного, системного, комунікативного, контекстного, особистісно-діяльнісного й деонтологічного підходів сприятливого іншомовного освітнього середовища, яке надає можливості для іншомовної взаємодії студентів у різних видах професійної підготовки з метою оволодіння ними компетенціями (знаннями, уміннями, навичками) та особистісними якостями, необхідними їм як носіям культури іншомовного професійного спілкування.

Експериментально доведена ефективність навчально-методичного забезпечення визначених умов, запровадження якого суттєво вплинуло на рівень сформованості культури ІПС студентів експериментальної групи, порівняно зі студентами контрольної. Так, в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем сформованості культури ІПС збільшилась на 59,2 %, а в контрольній – лише на 27,8 %; водночас кількість студентів, у яких виявлено низький рівень сформованості відповідної культури, в експериментальній групі зменшилась на 74,7 %, а в контрольній – на 65,9 %.

4. Уточнено критерії й показники рівня сформованості культури ІПС майбутніх фахівців технічної галузі, серед яких виокремлено: 1) *мотиваційно-особистісний* (професійна спрямованість, ціннісне ставлення до іншомовної підготовки; професійно-пізнавальний інтерес до оволодіння культурою ІПС; виявлення професійних якостей як носієм культури ІПС, адекватність самооцінки); 2) *когнітивно-мовленнєвий* (культура й техніка мовлення (знання іноземної мови професійного спрямування, багатство лексичного запасу; виразність мовлення тощо); оволодіння знаннями щодо культури професійного спілкування, зокрема й ІПС); 3) *процесуально-рефлексивний* (сформованість практичних компетенцій, що утворюють культуру ІПС; рефлексивність поведінки в діяльності ІПС; адекватність самооцінки).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку є питання вдосконалення навчально-методичного забезпечення (інноваційних технологій, форм, методів, засобів) педагогічних умов формування культури ІПС у майбутніх фахівців технічного профілю.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Маркова О. О. Рольові ігри як засіб підвищення ефективності освітнього процесу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Х.: НТУ «ХПІ», 2007. Вип. 13–14 (17–18). С. 275–282.

2. Маркова О. О. Переваги використання інтерактивних технологій у процесі професійно-орієнтованого навчання іншомовному мовленнєвому спілкуванню. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Х.: НТУ «ХПІ», 2013. Вип. 32–33 (36–37). С. 242–250.

3. Маркова О. О. Формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівельної галузі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2014. Вип. 42–43. С. 156–161.

4. Markova O. O. Using the methods of interactive learning at communicative competence formation of technical universities students. *Наукові журнали НТУ «ХПІ» : Теорія і практика управління соціальними системами*. Х.: НТУ «ХПІ», 2015. Вип. №1. С. 60–66.

5. Тимощук О. О. Особливості професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів технічних ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. 54 (107). С. 431–436.

6. Тимощук О. О. Критерії відбору іншомовного навчального матеріалу з урахуванням специфіки спеціальностей технічного профілю. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. 55 (108). С. 348–353.

7. Тимощук О. О. Особливості роботи з іншомовною лексикою на заняттях з іноземної мови в технічному вузі. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. Х.: ХНПУ, 2017. Вип. 42. С. 179–189.

8. Тимощук О. О. Іншомовна підготовка як засіб підвищення конкурентоспроможності сучасного фахівця машинобудівної галузі. *Наукові*

журнали НТУ «ХПІ»: *Теорія і практика управління соціальними системами*. Х.: НТУ «ХПІ», 2018. Вип. 1. С. 38–48.

9. Tymoshchuk O. O., Romanovsky O. G. Pedagogical conditions of formation of foreign language professional communication culture of future proficient of the machine-building industry. *Sciences of Europe*. Praha, Czech Republic, 2018. Vol. 3, No. 27. P. 20–26.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Маркова О. О. Активні форми навчання як засіб підвищення ефективності освітнього процесу. *Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Полтава, 26-27 квітня 2007 р.). Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2007. С. 90–92.

11. Маркова О. О. Використання ігрових форм навчання іноземної мови для розвитку комунікативних навичок студентів технічних вузів. *Принципи інтеграції кредитно-модульної та мультимедійних технологій навчання в умовах входження вищої школи України до європейського освітнього простору*: матеріали Міжвуз. наук.-метод. конф. з міжнар. участю (Харків, 30-31 жовтня 2008 р.). Х.: ХНАДУ, 2008. С.78-80.

12. Маркова О. О. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности у студентов технических вузов. *Актуальні проблеми гуманітарної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України в світлі реалізації принципів і завдань Болонського процесу*: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. (11-12 листопада 2010 р., м. Харків). Х.: ХНАДУ, 2010. С. 210–213.

13. Маркова О. О. Особливості використання комп'ютерних технологій в навчанні іноземній мові студентів технічного ВНЗ. *Проблеми інтеграції національних закладів вищої освіти до Європейського освітнього середовища*: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Харків, 29-31 жовтня 2012 р.). Х.: Вид-во «Форт», 2012. Том 3. «Проблеми гуманітарної та мовної підготовки студентів». С. 205–208.

14. Маркова О. О. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів немовного вузу за допомогою комп'ютерних технологій. *Сучасна післядипломна освіта: Традиції та інновації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (Київ, 23 листопада 2012 р.). К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 197–201.

15. Маркова О. О. Особливості інтерактивного навчання студентів іноземній мові. *«Переяславська рада: її історичне значення та перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації»*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 19–20 грудня 2012 г.). Х.: НТУ «ХПІ», 2012. Ч. 1. С. 183–186.

16. Маркова О. О. Використання методів інтерактивного навчання при формуванні комунікативної компетенції студентів технічних вузів. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес*: тези Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір. (Харків, 7-8 квітня 2015 р.), Х.: НТУ «ХПІ», 2015. Ч. 1. С. 211–213.

17. Markova O. O. The main principles of student-centered teaching of foreign languages in high school. *Internationalisation et professionnalisation de l'enseignement supérieur: état de lieux et perspectives*: Conference internationale sous le haut patronage

de l'UNESCO (Chisinau, 23 et 24 avril 2015). Chisinau: Institut international de management de Moldavie. 2015. P. 125–129.

18. Markova O. O. The development of individual communicative skills in the process of foreign language learning at technical universities. *Развитие личности в образовательном и профессиональном пространстве: материалы Междунар. круглого стола, посвященного 10-летию факультета психологии НИУ «БелГУ»*. Белгород: ООО «Эпицентр», 2015. С. 97–99.

19. Тимощук О. О. Особливості роботи з текстами по спеціальності на заняттях з іноземної мови в технічних ВНЗ. *Kluczowe aspekty naukowej działalności – 2018: материалы XIV Мiedzynar. nauk.-prakt. konf. (Przemysł, 07–15 stycznia 2018 r.)*. Przemysł: Nauka i studia. Vol. 7. С. 6–9.

20. Тимощук О. О. Особливості роботи з професійно-орієнтованими текстами на іноземній мові в технічному вузі. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів: матеріали IV наук.-практ. конф. (23–24 травня 2018 р.)*. Х.: НТУ «ХП», 2018. – С. 284–287.

АНОТАЦІЇ

Тимощук О. О. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, МОН України. – Харків, 2019.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі.

У дисертації з'ясовано суть культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі. Визначено зміст структури культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі. Уточнено критерії й показники рівня сформованості культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців технічної галузі. Науково обґрунтовано педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі й експериментально перевірена ефективність відповідних умов.

Ключові слова: майбутній фахівець, машинобудівна галузь, культура іншомовного професійного спілкування, педагогічна умова, формування, іншомовне освітнє середовище.

Тимощук Е. А. Педагогические условия формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов машиностроительной отрасли. – Квалификационная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального обучения. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, МОН Украины. – Харьков, 2019.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным

исследованием проблемы формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов машиностроительной отрасли.

В диссертации раскрыта суть культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов машиностроительной отрасли. Определено содержание структуры культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов машиностроительной отрасли. Уточнены критерии и показатели уровня сформированности культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов технической отрасли. Научно обоснованы педагогические условия формирования культуры иноязычного профессионального общения будущих специалистов машиностроительной отрасли и экспериментально проверена эффективность соответствующих условий.

Ключевые слова: будущий специалист, машиностроительная отрасль, культура иноязычного профессионального общения, педагогическое условие, формирование, иноязычная образовательная среда.

Tymoshchuk O. O. Pedagogical conditions of formation of foreign language professional communication culture of future proficient of the machine-building industry. – Qualifying scientific research should be treated as a manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (PhD) in the specialty 13.00.04 «Theory and Methodology of Professional Education» – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine – Kharkiv, 2019.

The dissertation is a theoretical and experimental research of the problem of formation of foreign language professional communication culture of future proficient of the machine-building industry.

On the basis of the study of scientific works of scientists it was found out that the professional training of future engineers, including the machine-building industry, in the higher technical educational institution is a part of the professional training structure and involves mastering the students with a set of special knowledge on disciplines of professional area (cycles).

The professional training of modern proficient of the machine-building industry involves not only mastering the knowledge and skills of the engineering functions during the development, implementation and operation of production facilities, but also the readiness for intercultural professional communication in a foreign-language environment. The formation of foreign-language professional communication culture of future engineers ensures the effectiveness of partner cooperation, efficiency of relationships with foreign colleagues in the process of professional activity.

On the basis of generalization of scientists' different approaches to understanding the main point of business communication, the professional communication is defined as an active interaction, caused by the needs of cooperation, directed to the professional contacts establishing and developing and performing functional duties.

The culture of foreign language professional communication of the future engineer of the machine-building industry is defined as an integrative dynamic structural and level characteristic of his personality, reflecting his readiness for all-ways cooperation with foreign business partners to solve organizational and production problems in oral, written and combined forms, based on language skills, national communicative rules, cultural

traditions of countries, possession of personal business qualities.

It is revealed that foreign language professional communication culture provides for appropriate perception and understanding of communication partner behavior, information exchange, development of effective strategy of interaction. The language of foreign professional communication is considered as a linguistically organized speech system used by representatives of a particular industry for foreign language communication in situations that are directly related to the professional aspects of work.

The dissertation defines the content of the structural components of foreign language professional communication culture of future proficient of the machine-building industry: motivational (professional and cognitive interest; students valuable attitude to foreign language training; the desire to learn the foreign language professional communication culture; interest in a foreign language learning; the presence of internal incentives for independent foreign-language cognitive activity of a professional nature; the desire to increase the level of foreign language training in a professional direction); personal (humanism, honesty, dignity, responsibility, tolerance, tact, benevolence, sociability, emotional stability, volitional powers, sense of humor, etc.); theoretical (foreign language knowledge, communication culture basis, psychological and pedagogical principles of professional communication), practical (a set of competences: linguistic and informational, presentation and communicative, analytical and prognostic, empathic and perceptual, emotional and regulatory, reflexive and corrective). A future specialist mastering of the content of structural components of foreign language professional communication culture characterizes his professional maturity and communicative competence.

The pedagogical conditions of formation of foreign language professional communication culture of future proficient of the machine-building industry are scientifically based in the dissertation. They include: stimulation of students professional motivation for mastering the foreign communication culture as an important component of modern engineer professionalism; creation (taking into account cultural, competence based, communicative, contextual, personal and active and deontological approaches) of a favorable educational environment, which provides opportunities for students foreign language interaction in different types of vocational training with the aim of mastering their competencies (knowledge, skills, experience) and personal qualities that characterize the future specialist as a culture beam of foreign-language professional communication. The efficiency of stated conditions is proved experimentally.

Key words: future proficient, machine-building industry, foreign-language professional communication culture, pedagogical condition, formation, foreign-language educational environment.

Підписано до друку 20.12.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № 1220/4-18.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 24800000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 78-17-137.
e-mail:bookfabrik@mail.ua